

Inn i vårt mørke hus

Om da luciaopptog kom til Norge

Ida Tolgensbakk

Førstekonservator, Norsk Folkemuseum

ida.tolgensbakk@norskfolkemuseum.no

Abstract

Lucia celebrations on the 13th of December in the shape we now know them were introduced to Norway in the middle of the 20th century, from Sweden. This article explores how the introduction, dissemination and eventual traditionalization of Lucia celebrations as customary and common started. In 1978, the Norwegian tradition archive Norsk etnologisk gransking sent out a questionnaire asking if and how people were doing Lucia processions. The article investigates the answers to this questionnaire and connects them to newspaper articles up to the same year. Together, this gives insight into the reluctance and confusion, but also the resourcefulness and enthusiasm of the general public when a tradition is not yet established. The data show that in 1978, certain elements to the celebrations that we now take for granted were not yet fixed. For instance, the date and timing of the Lucia processions varied. Other elements, such as the white dresses and the candles, were present from the start.

Keywords:

- tradition
- Christmas
- St. Lucia
- questionnaires

Å innføre en ny tradisjon

Jula har lenge vært vår største årshøytid, og er en omfattende festperiode som involverer både det offentlige og det private rom, det religiøse og det sekulære, kjernefamilien og utvida familie så vel som organisasjonslivet (Hodne 1996:11). Vi pynter til jul, vi baker til jul, vi spiser og drikker, inviterer og besøker, leker og danser, gir og får jul i flere uker. Ett av punktene på juleprogrammet har blitt å gå i eller være tilskuer til et luciaopptog. Det må kunne regnes som en etablert tradisjon i Norge i dag (Undheim 2019), i den forstand at luciafeiringen er et kulturelement som har vært tradert over tid, variert og blitt en vane for mange. Feiringa faller inn

i det mylderet av tradisjoner som til sammen utgjør førjulstida. Slik har det imidlertid ikke vært særlig lenge, og denne artikkelen tar for seg hvordan folk forholdt seg til luciafeiring da det var en ganske ny tradisjon, i årene fram mot 1978.

Tradisjon er en stadig pågående prosess (Selberg 2002:13). Kulturelementer traderes, de overføres mellom mennesker, over tid, gjennom rom, og i og mellom ulike sosiale miljø – tradisjon er en kommunikativ transaksjon (Klepp 1980). Gamle tradisjoner legges vekk av kollektivet når de ikke lenger er meningsfulle i kulturen, og nye tradisjoner kommer til. Det er imidlertid ikke så alt for ofte at folklorister har vært i stand til å bredt

dokumentere innføringen av en praksis i det den skjer. Når de har gjort det – slik for eksempel Ceri Houlbrook gjør i sin bok om kjærlighetslåser – bekrefter det ofte tradisjonsforskningens teori om at nye tradisjoner må bygge på eldre tradisjoner, eller på andre måter være noe man kan kjenne seg igjen i, for å slå gjennom, slå an i kulturen (Cushing 1965:269; Houlbrook 2021:103). Fra nyere forskning på halloweenes ankomst til Skandinavia vet vi også blant annet at nye tradisjoner kan møte motstand når de oppfattes å true det som oppfattes som eldre (eller bare «bedre») tradisjoner (se e.g. Ohrvik 2006; Amelien et al 2013:35; Skott 2017:107).

Hvordan går det egentlig til når nye tradisjoner innføres? Ved å gå så detaljert til verks som mulig skal jeg i denne artikkelen undersøke en praksisendring, eller snarere en praksisinnføring. Poenget er å vise fram den innledende forvirringen, kreativiteten og motstanden som oppsto da en ny tradisjon ble utprøvd og innført i årene fram til 1978. Jeg tar utgangspunkt i et helt konkret eksempel, den gradvise utbredelsen av luciafeiring med opptog som allmenn praksis i Norge, en tradisjonaliseringsprosess, som ser ut til å ha funnet sted i de første tiårene etter andre verdenskrig. Problemstillingen er altså empirinær tradisjonsanalytisk: Hvordan ble denne nye tradisjonen innført? Hvordan ble den oversatt og overført fra andre kontekster? Hvordan gjorde man dette nye, hvem organiserte og hvem deltok? Et beslektet spørsmål ville selvfølgelig vært *hvorfor* man velger å innføre visse nye tradisjoner, i dette tilfellet luciaopptog og ikke andre. Det, og mange andre spørsmål – blant annet detaljer i utviklinga etter 1978 – må på grunn av kildematerialets kvaliteter vente til en annen studie.

Materialet

Kilden som først og fremst står under lupen er materialet i skuff 7, prosjekt 126 i Norsk etnologisk gransking (NEG)s arkiv. Dette er det nærmeste vi kan komme en samtidsdokumentasjon av luciafeiringens ankomst til Norge. I desember 1978 sendte nemlig arkivet ut ei såkalt spørreliste, en spørreundersøkelse sendt per post til arkivets mange kontakter i hele Norge, med temaet «Lucia-opptog». For å kunne undersøke og skildre innføringa av luciafeiringa, er denne helt uovertruffen, først og fremst på grunn av tidspunktet den ble sendt ut. Mange kulturhistoriske undersøkelser av denne typen har vært gjort når en praksis har vært på høyden av sin popularitet, eller kanskje helst når en tradisjon har vært oppfatta å være på hell. Spørreliste nummer 126 ble sendt ut når praksisen med å gå Lucia nettopp hadde kommet. For å foregripe diskusjonen i denne artikkelen litt: Det råder i 1978 full forvirring og uenighet om mange av de mest grunnleggende elementene i det vi i dag tenker på som å feire Lucia.

1978 var ikke første gang NEG stilte spørsmål om julas mange tradisjoner. Dokumentasjonsarkivet ble oppretta i 1946, og allerede i 1950 sendte de ut ei spørreliste om juletre, julehalm og julenissen. Da ble det først og fremst spurt om tidligere tiders praksiser: «Vet man om det i eldre tid har vært holdt fropreken julemorgen?» (NEG nr. 67), eller «Var det særlig juleølet som skulle være sterkt?» (NEG nr. 35). Gradvis gikk man over til å også spørre om samtidas skikk og bruk, og i desember 1978 sendte daværende arkivar Anne Swang (Moestue) altså ut spørrelista om «Lucia-opptog», en tradisjon som på det tidspunktet ikke var fast etablert i Norge.

Norsk etnologisk gransking Desember 1978

Emne nr. 126

Lucia-opptog

1. Er det kjent at det i bygda er huslydar som privat høgtidar Lucia-dagen (13. desember) med eit opptog?
2. Når på dagen har dei i tilfelle dette opptoget?
3. Kven er i tilfelle med i opptoget?
4. Er dei då kledd å ein særleg måte, ber dei lys, kransar eller anna, syng dei og kva syng dei i så fall?
5. Er det kjent at foreningar i bygda har hatt slike opptog på møte eller est?
6. Kva for lag er i tilfelle dette?
7. Når hende dette første gongen, og kva for ei forening var det som første gongen hadde eit slikt programinnslag?
8. Har dei i tilfelle slikt opptog før eller etter jul?
9. Har det hendt at dei har hatt slikt opptog på ein juletefest?
10. Korleis er opptoget? Vi vil gjerne vite kor mange som er med, kva for oppgaver ("roller") dei har i opptoget, om dei er kledd på ein særleg måte, om dei ber lys eller anna, om dei syng og kva dei i tilfelle syng.

SVAR

1. Nei. Har ikkje kjennskap til sån feiring.

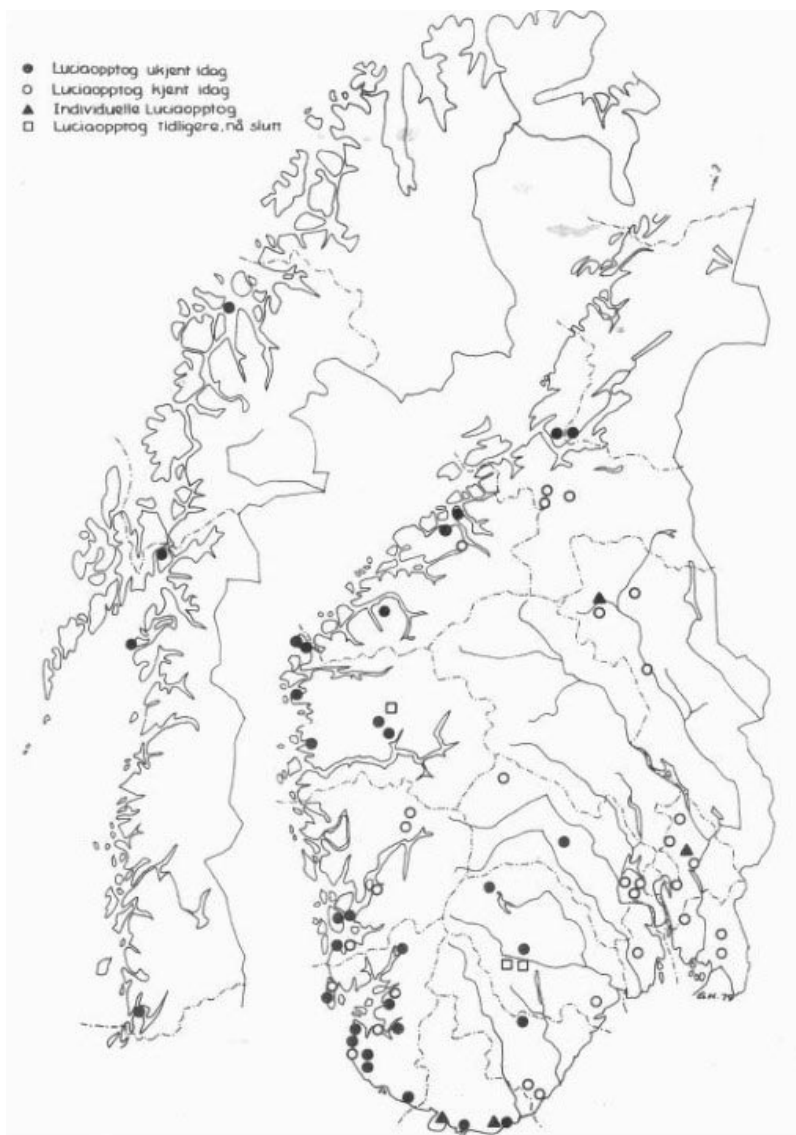
Figur 1: NEG's spørsmål til sine kontakter i 1978, og ett av svarene som kom inn, NEG 24788.

De første fire spørsmålene i spørrelista dreier seg om private feiringer, mens de neste dreier seg om mer offentlige tilstelninger, slike markeringer som organiseres av foreninger og lag. Det kom inn 78 svar, fra nesten hele Norge. Av disse var det minst 30 som svarte negativt – at de ikke kjente til luciaopptog der de bodde. Fra

Møre og Romsdal svarer en meddeler slik: «Underskrivne har kontakta ein del personar med spørsmål om dei har kjennskap til Lucia-opptog i vår kommune. Ingen av desse har slik kunnskap. Ut i frå dette reknar vi med at slike opptog ikkje finst i vår kommune, men absolutt sikker er vi likevel ikkje.» (NEG 24789).^{1, 2}

1. Alle NEG-sitatene er (utdrag fra) svar på spørreliste 126. Tallene er numre meddelerne har fått i arkivet. Sitatene er transkribert fra håndskrift eller skrivemaskintekst og gjengitt ordrett.
2. I 1978 var det fremdeles slik at NEG's medarbeidere rundt om i landet svarte på vegne av bygda eller omgangskretsen sin (Grønstad 2013:198). Noen steder var det ansatte i kommunen, slik som kulturstyret, som svarte etter å ha gjort undersøkelser lokalt.

Figur 2: NEG's oversikt over inkomne negative og positive svar, Swang 1979:5.

Det er gjennomgående i svarene at luciafeiring oppfattes som relativt nytt. NEG 24774 fra Aust-Agder skriver: «Vi er for langt på landet – opptoga har ikkje rokke opp til oss.» Hen skriver vidare at nede i nærmeste by «ser eg av avisene at dei høgtidar», og formidler med det et inntrykk av at luciaopptog uunngåelig er på vei, idet nyheten sprer seg fra sentrum til periferi.

I arkivets oppsummering av svarene som kom inn (Swang 1979), kartfesta de

både positive og negative svar (figur 2). Det er klart at de fleste positive svarene kom fra Østlandet, og at langt de fleste luciamarkeringene ble organisert av lag og foreninger, ikke som individuelle opptog i private hjem.

Svarene på spørrelista gir et bredt bilde av luciafeiring i Norge på det tidspunktet de ble skrevet, i de sosiale miljøene og på de stedene meddelerne befant seg. Spørrelister av denne typen er ikke representative undersøkelser (Swang 1979:6).

Det er for eksempel grunn til å anta at meddelerne sosioøkonomisk og utdanningsmessig skiller seg fra befolkningen som helhet. Line Førre Grønstad omtaler i 2013 meddelerne som «eldre, skriveføre kvinner» (198). Likevel er det både geografisk, sosiokulturell og aldersmessig variasjon i materialet, som er verdifullt når man undersøker tradisjonspraksis og tradisjonsspredning. Som kvalitative data er spørrelistesvarene også gode som kilder til holdninger hos meddelerne (Kjus og Grønstad 2014:384; Jansen 2018:55).

Som supplement til NEG-svarene har jeg brukt søk i Nasjonalbibliotekets digitaliserte aviser, tidsskrifter og bøker fram til 1978.³ Jeg har lett etter når og hvor luciafeiring først blir nevnt i norskspråklige utgivelser, og hvordan slike blir omtalt fram til da spørrelista ble sendt ut. Søketermene har vært ulike varianter av lucia, lusia, lossi og lussi, satt sammen med termer som blant annet natt, feiring, markering, opptog og kåring. Mediene er en viktig aktør i tradering av både gamle og nye tradisjonspraksiser. Lokalavisene i Norge rapporterer ofte og gjerne om lokale tilstelninger. Både de og de nasjonale mediene kan både spre og til en viss grad selvstendig skape tradisjoner. Taushet i mediematerialet har sin egen informasjonsverdi blant annet i den forstand at det forteller om når luciafeiring *ikke* (ennå) var aktuelt for avisene å skrive om (Herlitz 2007:22).

Brukt sammen med spørrelistematerialet gir mediematerialet kontekst til og mulighet for korrigeringer av det bildet NEG-svarene gir oss – og vice versa. I tilfellet luciaopptog er det klart at de to materialtypene er samstemte om praksis

på bakkeplan. Man skal likevel være klar over at det er noen stemmer som forblir usynlige både i NEG-spørrelista og i mediematerialet som er tilgjengelig for oss. Blant annet glimrer minoriteter med sitt fravær (se også Klein 2003, Jansen 2018:51). De barna og ungdommene som deltok i luciaopptog som skildres i materialet er også stort sett stemmeløse i denne omgang.

Luciafeiring i Norge i dag

Denne artikkelen skal ikke handle om dagens luciafeiring, men om hva som skjedde på veien dit. Det er uansett ikke gjort veldig mye forskning på dagens luciafeiring. Et unntak er religionshistorikeren Sissel Undheim, som gjorde feltarbeid i norske skoler og barnehager for få år siden. Hun konkluderte med at luciafeiringa i dag er en «sammensatt tradisjon», der lite vekt legges på religion og mer på «en feiring av barn, fremtid og lys i den mørkeste tiden» (Undheim 2019:193). Det ligger utenfor denne artikkelens mål å kartlegge dagens tradisjon, men dagen ser ut til å feires med forholdsvis fast koreografi. Ikke alle feirer lucia, men de fleste i Norge vet hva som skal til for å feire lucia. Det arrangeres luciakonserter og andre arrangementer, men særlig er det barnehager og småskolen som feirer med opptog (Hodne 1996:33; Undheim 2019). Det gjøres vanligvis på selve helgendagen den 13. desember, men hvis datoen faller i ei helg kan feiringa flyttes til dagene umiddelbart før eller etter. Da kles små barn ut i hvite klær, gis lys i hendene, og glitter i håret og rundt livet. De går i et lite opptog mens de synger, som regel spesielt sangen som på norsk har fått navnet

3. Spesifikt, det som var tilgjengelig i september 2023. Nasjonalbibliotekets digitalisering av hele den norske dokumentarven er ambisiøs og omfattende, men er etter all sannsynlighet ikke fullstendig komplett.

Sankta Lucia, en napolitansk folketone først oversatt til italiensk, så med ny tekst via svensk til norsk. Det hender de syn- gende, hvitklede barna besøker et eldre- senter eller sykehjem i nabolaget, eller de går i prosesjon gjennom skolen eller bar- nehagens ulike avdelinger. Foreldre er gjerne involvert, for eksempel ved at de inviteres på en 'lussefrokost' med 'lusse- katter'.

Luciaopptog er altså i dag ifølge Und- heim (2019) en tradisjon som hører til på en fast dato, oftest involverer barn, og gjerne gjøres i formelle opplæringsinsti- sjoners regi. Tradisjonen har visse faste kostymer, en fast sang og et spesifikt bak- verk. I 1978 var nesten ingen av disse ele- mentene helt på plass. I det følgende skal denne artikkelen gå gjennom hva vi kan lære fra svarene på NEG's spørreliste om de enkelte elementene i det som etter hvert ble en godt etablert norsk tradisjon. På hvilken dag plasserte man luciafeiringa? Hvem organiserte den, og hvor? Sist, men ikke minst: hva gjorde man på Lucia i 1978? Men først, en omvei innom hvor det ser ut til at luciafeiringa var kommet fra.

Hvor kom Lucia fra?

I den grad NEG's meddelere i 1978 sier noe om hvor luciaopptoga har kommet fra, peker de gjerne på medias påvirkning. Om de ikke selv kjenner til tradisjonen i sitt lokalmiljø, så forteller de at de kjenner til fenomenet fra radio og aviser. Enkelte meddelere har dessuten konkrete fortel- linger om *hvem* som innførte tradisjonen lokalt hos dem. De få gangene svarene beskriver feiring i private hjem, knyttes det gjerne til svenske innvandrere. Fra Vest-Agder forteller NEG 24837 at skikken «brukes av en del private, bl. annet svenske innflyttere», og NEG 24776 skriver at «En kjenner til en familie hvor

husmoren er svensk, som feirer Lucia- dagen med opptog». Tilsvarende har en meddeler fra Oppland lagt ved avisklipp fra desember 1978 på Fagernes, der det rapporteres om luciafeiring i klasse 6A, initiert av ei jente som «tidligere har bodd i Sverige» (NEG 25053, avisa Valdres).

Det er ikke overraskende at svenske tradisjoner vant innpass i Norge på nitten- hundretallet. Allerede i mellomkrigstida, men særlig i tiårene etter krigen, var svensk populærkultur viktige inspirasjons- kilder (Tolgensbakk 2014:41). Mange norsker hadde også tilbragt tid i Sverige i løpet av krigsårene. I materialet fra spørre- liste 126 kan vi finne et helt konkret eksempel på dette. Fra Hedmark forteller NEG 24764: «Presten Sophus Norborg måtte under krigen rømme til Sverige, og der opplevde han Lucia-opptog. I 1945 vart han prest i Tynset, og han hadde Lucia-tilstelning nokre få gonger.» Dette svaret fra Tynset er interessant også fordi det er et av de svarene som skildrer hvordan tradisjonen med luciafeiring kan ha kommet til en og samme bygd fra flere initiativtakere. I tillegg til flyktning- presten nevner meddeleren en lokal lærer som innførte luciafeiring i et kristent barnelag, og en organist som innførte det i adventmøter i Bondekvinnelaget.

De første gangene norske aviser omtaler luciafeiring, ser det ut til at det oftest er som rapporter fra Sverige. Et eksempel er *Moss Avis* 13. desember 1933: «I svenske byer og bygder kårer de Lucia- brud til den 13de desember. Hun skal ved sitt ytre og andre charmerende egenskaper representere det beste og vakreste hos svensk kvinnelig ungdom.»

I etterkrigsårene kan det i noen tilfeller nesten virke som om norske medier presser på for å få Lucia innført i hjem- landet. Sarpsborgavisa *Sarpen* brakte 23.

Enestående oppslutning om Lucia-valget

Kåringen av den første Glåmdals-Lucia har vært omfatt-

BONUSSATSENE I ÅR

Noe lekkert til jul?

Se vårt nye spesialvindu for
**Kåper - Kjoler
Bluser - Sportsklær**

ETO

BONUS FOR ÅPSKJØP

ted med enestående stor interesse blant «Glåmdalens» lesere. Innen fristens utløp kom det inn 2580 kuponger eller avstemningsedler. Hele distriktet har vært med i kåringen, både barn, ungdom og eldre. Og dessuten er det kommet inn brev fra nær sagt alle kanter av landet: Fra Bergen, Tvedestrand, Arendal, Bardufoss, Porsgrunn, for å nevne noen steder, samt fra lesere i Sverige. Avisens postboks er blitt oversvømmet hver eneste dag så lenge avstemningen pågikk, og det var litt av et «valgoppgjør» å telle sammen kupongene og finne fram til den av Lucia-kandidatene som leserne hadde kåret.

Valget falt på den 21 år gamle Jorunn Ruud fra Våler, som ble valgt med god margin. Hun blir nå Glåmdals-Lucia, og de andre fire blir hennes terner. Alle skal være med på det festlige opptogel gjennom Kongsvinger tirsdag kveld og i lysfesten i Rådhus-Teatret., et arrangement vi skal komme nærmere tilbake til mandag. Det eneste vi skal røpe i dag er at Kringkastingen har tilsagt sitt nærvær, og vi vil gjøre opptak.

Vi vil med dette gratulere Jorunn Ruud fra Våler med lesernes valg, og vi vil samtidig takke alle som har deltatt i avstemningen, og dermed vist sin interesse for en

gjennomtagelse av den gamle Lucia-tradisjonen. Vi tar den enestående oppslutningen som et bevis på at folk setter pris på «Glåmdalens» initiativ, og vi kan for vår egen del si at reaksjonen overtraff selv våre dristigste forventninger. Og når man tar i betraktning at det ved Lucia-valget i Arvika, der skikken er vel innarbeidet, bare kom inn halvparten så mange stemmesedler som her, så er det all grunn til å slå fast at årets Lucia-kåring er blitt en stor suksess, og at det er et tiltak som vi må fortsette med.

Finlands president, Urho Kekkonen, gratulerte fredag Sovjet-Samveldets nye president, N. F. Podgornij, med utnevnelen.

Figur 3: Glåmdalen 11. desember 1965.
«Enestående oppslutning om Lucia-valget»

desember 1950 en reportasje fra Dalsland der ingressen lød «Østfoldinger på Luciafest i Dalsland – høytidelig og stemningsfull juleinnledning i nabolandet. Vakker skikk som merkelig nok ikke har fått innpass i Norge.»

Det ble etter krigen stadig vanligere at norske aviser publiserte fotografier av «årets Lucia-prinsesse i Sverige», blant annet ble bildet av henne satt på forsida av avisa *Glåmdalen* 14. desember 1960. Ikke mange årene etter var det nettopp denne avisa som arrangerte kåring av en Glåmdals-Lucia. Hun fikk i oppdrag å lede et luciaopptog gjennom Kongsvinger, dekket av nasjonal TV.

Noe tilsvarende finner vi i Stavanger, der *Morgenavisen Stavangeren* fra 1955 var involvert i å velge ut årets Lucia: Leserne skulle sende inn bilder av jenter, syv av disse ble publisert for at leserne skulle stemme over den utvalgte – de andre jentene ble da hennes «terner» (Bendiksen 2002). Feiringa tok først etter dette fart i andre institusjoner. Stavangertradisjonen omtales i NEGs materiale fra 1978, av en meddeler som bodde der på slutten av sekstitallet:

Der ble Luciadagen, 13. des. (eller nærmeste søndag?) feiret med luciaopptog til Domkirken. Altså gjennom gatene først. I kirken var det konsert. Lucia ble offentlig kåret (omtrent som en missekonkurrans). Etter hvert ble det tatt hensyn til at hun kunne synges. [...] Dette arrangementet var til inntekt for et godt formål. Så vidt jeg kan huske var det også luciafester i barnehager og andre institusjoner. Lucia skulle helst ha langt, lyst hår og være vakker. [...] (NEG 24897).

Det vil føre for langt i denne artikkelen å gå inn på detaljene i den svenske Lucias opphav. Etnologen Lena Kattström Höök har skrevet ei lett tilgjengelig, men grundig bok om temaet, og peker på de mangfoldige inspirasjonskildene som blanda seg sammen på atten- og nittenhundretallet (se f.eks. Knuts 2007:22-28). Höök skriver om tradisjonen at «Plockar man isär den i sina beståndsdelar så finner man bland annat ett italiensk helgon, medeltida karnevaler, en napolitansk båt-sång, brudtärnor ock pepparkakor» (Höök 2016:7).

Den moderne svenske luciafeiringa kom til da en vestsvensk herregårdsskikk⁴ med lyskledd frokost på senga den 13. desember ble presentert som ledd i Nordiska Museet og Skansens framvisning av svensk bygdekultur (Alfredson 1995:217). Det skjedde i 1892, som en del av juleprogrammet på andre juledag og helgene i januar (Höök 2016:39, 60). Lucia tok så neste skritt ut i svensk offentlighet da *Stockholms Dagblad* i 1927 arrangerte et offentlig luciatog i byens gater, på kvelden den 13. desember. Fra 1928 ble utvelgelsen av en Lucia organisert som en avstemning (Höök 2016:42). Den vestsvenske tradisjonen med høytidelig luciafrokost kan med Stockholms skjønnhetsparade kanskje sies å ha tatt et skritt nærmere eldre folkelige formummings- (utkleddings og maskerings) tradisjoner. Først og fremst må det karakteriseres som et helt nytt påfunn løst bygget på etablerte tradisjoner fra mange kanter. Uansett var det fra Stockholms gater at Lucia vandret videre. Höök beskriver hvordan svenske husmorblader fra tjuetallet publiserte beskrivelser av hvordan en luciafeiring i hjemmet kunne gå til, men at dette som allment utbredt praksis ikke slo gjennom før i etterkrigstida. Snart overtok også barnehager og småskolen husmores rolle her (Höök 2016:45). Siden sekstitallet har SVT sendt høytidelig «Luciamorgon», et program norske seere nok også har fått med seg. Det ser videre ut til at når tradisjonen spredde seg fra Sverige til Norge var det ikke hele tradisjonskomplekset som ble overført, ikke bredden i den svenske tradisjonen med lokale variasjoner, og heller ikke i særlig

grad den private feiringen. Det som ble overført og oversatt var ett element, de mer eller mindre offentlige opptoga.

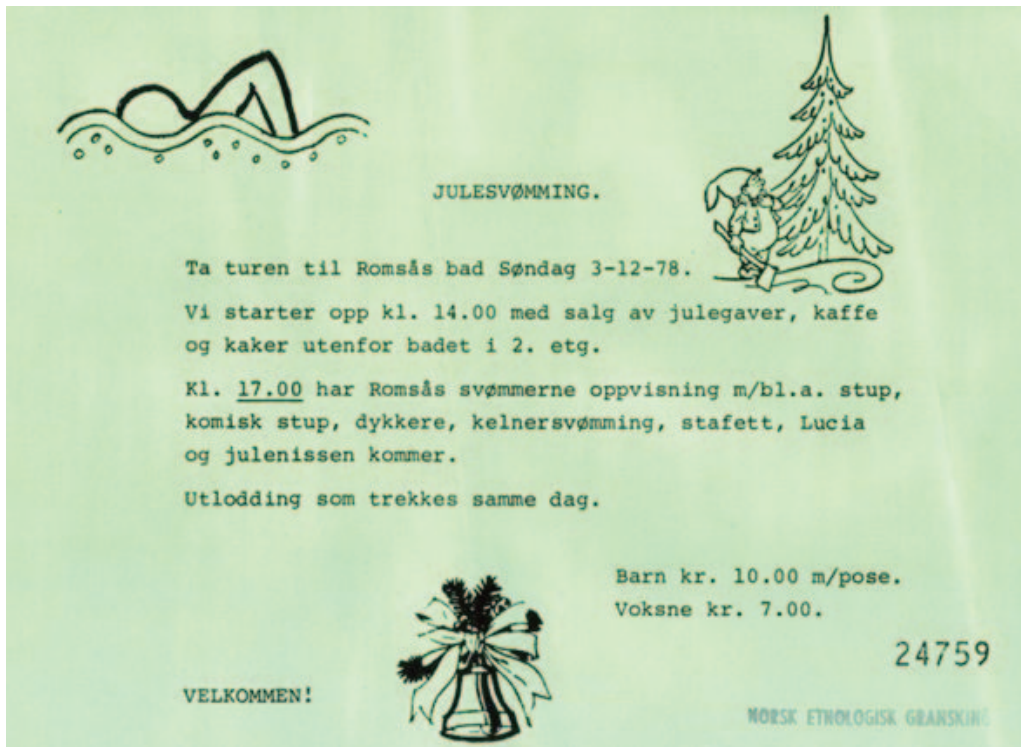
Oppsummert kan NEG's spørreliste gi oss konkrete eksempler på hvordan luciafeiring har blitt innført i Norge. Noen ganger var det svenske innvandrere som hadde vært vant til tradisjonen hjemmefra som tok den med seg. De kunne feire privat, eller også engasjere seg for å spre den i lokalt organisasjonsliv. Andre ganger var det norske med erfaring fra Sverige som tok tradisjonen med seg tilbake. Sist, men ikke minst kan både spørrelista og et søk i NB's digitaliserte aviser fortelle om mediehusene som tradisjonsentreprenører. I alle fall avisene, som lokale institusjoner, har vært pådrivere for offentlige luciaopptog, luciakåringer og andre luciaarrangementer. Uansett hvem som har tatt initiativ til luciafeiring i Norge, er det klart at materialet, og meddelerne i 1978-spørrelista sely, peker på at tradisjonen har kommet til oss østfra, fra Sverige.

Når er lucia?

Da NEG sendte ut si spørreliste tok arkivet for gitt at private luciamarkeringer fant sted på «Luciadagen 13. desember» (figur 1, spørsmål 1). Når det gjaldt de neste spørsmålene, om foreningers arrangementer, var det ikke selvsagt: spørsmål 8 spør om opptog ble arrangert før eller etter jul. Blant svarene er den tidligste datoen et luciaopptog som opptrådte den 30. november, da det ble invitert til julesvømming på Romsås bad, og man lokket med at både julenissen og Lucia skulle komme (figur 4).

4. Som etnologen Bjørn Sverre Hol Haugen har vist, var en svært liknende tradisjon levende også rett over på norsk side av grensa på slutten av 1800-tallet (2020:19). Hans undersøkelse av to tradisjonsopptegnelser fra Solør er en god påminnelse om at grenseområdene mellom Norge og Sverige i mangt utgjør et felles kulturområde.

Figur 4. NEG 24759 la i sitt svar til arkivet ved utklipp fra lokalavisas reportasje, samt invitasjonen til julesvømminga.

Mange av meddelerne gir vage svar. De tidfester ikke de lokale luciaopptoga nærmere enn til for eksempel «ei veketid før jul» (NEG 24775). Blant de som er mer presise, er det mange som tidfester opptøget til omkring luciadagen, for eksempel den søndagen som er nærmest (se f.eks. Hordaland, NEG 24818: Aust-Agder, NEG 24772). Det er imidlertid store avvik. Ganske mange forteller at luciaopptøget har vært innslag i forbindelse med arrangementer slik som julegrantenning i borettslag (Oslo, NEG 24759) eller i sammenheng med lansering av lokale kjøpmenns juleutstilling (Østfold, NEG 24756). Disse svarene plasserer luciaopptøget forholdsvis tidlig i adventstida, selv om det er grunn til å tro at det ennå ikke

var fast at disse arrangementene ble holdt første helga i advent.⁵

Noen av meddelerne rapporterer at de har sett luciaopptog som innslag i familiegudstjenesten (Vest-Agder, NEG 24766), og plasserer dem dermed i kirka julaften ettermiddag. Når det fortelles om skolearrangementer er det da gjerne snakk om at det er noe av det siste man gjør felles før juleferien. Fra Buskerud forteller NEG 24765 at ved deres skole har 5. klasse hatt ansvar for å lage luciaopptog siden 1975:

Første opptog er Luciadagen, 13. des. ca. kl. 8.30 om morgenen. Opptøget blir gjentatt en morgen senere, slik at alle klassene ved skolen får sett det. Luciaopptøget blir også gjentatt på en

5. Næringslivets julegateåpninger og førjulsarrangementer, ofte i samarbeid med kommunen og frivillige organisasjoner, er et felt det så vidt jeg vet er skrevet lite om. Med digitaliseringen av norske aviser åpner det seg nå muligheter for interessante studier av utviklingen av en viktig side ved moderne norsk julefeiring.

før-juls-fest, som foreldrerådet ved skolen arrangerer siste søndag før jul, da ca. kl. 16.

I brevet fra NEG ble det spesifikt spurt om meddelerne kjente til at luciaopptog hadde vært arrangert i forbindelse med juletre-fest. Det var det mange som svarte bekref-tende på. Men her blir vår datofesting av Lucia anno 1978 vanskelig; juletrerefester kan ha vært arrangert på mange tids-punkter gjennom advents- og juletida. Noen ganger tidfester meddelerne juletre-festene. NEG 24824 fra Sør-Trøndelag forteller om en slik fest som fast var lagt til fjerde dag jul. Andre ganger er det ingen opplysning. Vi må gå ut fra at de seinest har vært arrangert i januar, med tjuende dag jul som mulig siste grense.

Kort fortalt, i 1978 var ikke luciafei-ringer fast plassert på sin egen dato. Opptog kunne finne sted fra 30. november til langt ut i januar. Noen ganger har lucia-opptoget sitt eget opplegg, andre ganger plasseres Lucia som et innslag i andre tra-disjoner: adventsmøter, julegrantenninger og annet. Nye årshøytider må innpasses i det allerede eksisterende systemet av høy-tider og markeringer, av årets gang. Jule-tradisjoner som innføres må finne sin plass i det større komplekset som jula utgjør. I 1978 ser det ut til at man fremdeles var litt usikker på om Lucia skulle holdes atskilt, eller om hun kunne være del av andre jule-tradisjoner og dermed fleksibelt plasseres en eller annen gang i løpet av den halv-annen måned lange juletida.

I ei bok fra 2017 om halloween i Sverige skriver Agneta Lilja og Fredrik Skott at siden denne høytida faller nært de svenske skolenes høstferie har det vært en tendens til å flytte feiringa til ferien: «Ibland har säkert praktiska skäl avgjort, men lika ofta har det rått okunskap om när

halloween egentlig *ska* firas» (Lilja og Skott 2017:16). Lilja og Skott antyder at usikkerheten rundt ikke bare hvordan, men til og med *når* denne nye skikken skal feires er med på åpne for kritikk, for trenger man egentlig en fest om man ikke engang vet når den er? Lucia burde kanskje være ei enklere høytid å tidfeste for nye utøvere, siden helgenen Lucias dødsdag er den 13. desember. Det ser likevel ikke slik ut i materialet – kanskje fordi den katolske helgendagsskikken ikke var et aktuelt erfaringsgrunnlag for den norske (og svenske) protestantiske – eller ikke-religiøse – konteksten. Swang slår fast om Lucia at «det er ikke som helgen hun feires i Norge» (1979:21).

Hvor har man luciaopptog, og hvem organiserer det?

Lucia kom inn i det svenske kirkerommet først på seksti- og søttitallet (Bringeus 1998, Höök 2016:47). Det er dermed påfallende at luciaopptog nevnes som inn-slag i både statskirkelige og frikirkelige gudstjenester i tiårene fram til 1978 i NEG-materialet (se f.eks. Aust-Agder NEG 24773, Rogaland NEG 24896). I materialet fra 1978 finner vi en mengde ulike arrangører av luciaopptog. Flere er religiøse. Frelsesarmeen, misjonslag, kon-firmanter og søndagsskolen nevnes, men også idrettsforeninger, korps, husmorlag, og ulike veldedige organisasjoner (for en diskusjon av det religiøse eller ikke-reli-giøse ved Lucia, se Undheim 2009:179). Omkring halvparten av svarene nevner skoler som arrangører og/eller arenaer (Swang 1979:8). Arrangementene er offentlige eller semioffentlige. Fra Oppland fortelles det om luciaopptog under jentespeidernes adventsmøte (NEG 24978), fra Akershus om arrangement i regi av idrettsforeninger og Røde Kors

Figur 5. Her er luciaopp-
toget høytidelig innslag i
annet arrangement: jule-
trefest i Holst musikalsk
barnehage, 13. desember
1967. Foto: Røstad /
DEXTRA Photo, CC-BY-SA.

(NEG 24836). I Hordaland har jentespei-
derne laget luciaopptog på et lokalt
sykehus (NEG 24818), og i Telemark er
det en yrkesskole som har stelt til luciafest
(NEG 24839). Sanitetsforeninger, Lions
og husmorlag går igjen i flere svar.

Det kan se ut til at det er to hovedvari-
anter av luciaopptog i 1978. For det første
er det en variant der ei gruppe steller til
med luciafestivitas for egen del, som et
innslag i juleforberedelser, juleavslutning
eller julefest. Det er noen ganger organi-
sert som en egen luciafeiring, men like
ofte som det Swang kaller et «festinnslag»
i et annet arrangement (1979:22). For det
andre er det en del luciaopptog som arran-
geres som underholdning for andre. Eldre
og syke er typiske mottakere av lys, sang,
kaffe og kaker. I denne siste varianten glir
luciaopptog fint inn i de mange juleskik-
kene som dreier seg om å gi til de som har

mindre, om veldedighet og om å være snill
(Tolgensbakk 2017:136). I denne variant-
sekken kan man kanskje også putte de mer
eller mindre kommersielle luciaopptoga
arrangert av aviser og handelsstanden, når
de promteres som veldedighetsarrange-
menter og samler inn penger til gode
formål. Det første eksempelet jeg har
funnet på at avisene rapporterer om norske
luciafeiring, er fra avisa Tromsø. Under
den vesle notisoverskriften «Frelses-
tempelet» står det at «Onsdag aften blir
det en spesiell festaften i Frelsestempelet,
idet det for første gang i Tromsø skal opp-
føres Lusiaoopptog. Korpset og Hjemfor-
bundet arr. Til inntekt for trengende til jul.
Hjemforbunds-søstre og strengemu-
sikken deltar» (Tromsø 1949).

Der dagens luciafeiring har blitt tett
knyttet til barnehager og skoler er dette
altså ikke like entydig i materialet vi har

tilgjengelig fra 1978. Men skolene er også med. Fra Akershus svarer formann i en kulturnemnd at hos dem er «det så vidt jeg har kunnet bringe i erfaring bare skolene som har feiret lutsia dagen», og hen har derfor bedt en lærer om å svare på spørrelista. Læreren skriver: «Siden 13. desember 1968 (skolens første år) har Bråte ungdomsskole laget Lucia-opptog hvert år (bortsett fra noen få ganger når 13. des. har falt i helgen eller på en månedslovdag). Det er skolens dramagruppe som står for arrangementet» (NEG 24812).

Dette svaret fra en ungdomsskolelærer er ett av de som jeg mener peker framover mot det som har blitt den moderne norske luciatradisjonen. De avis- eller kommunalt organiserte luciakåringene har nok for det meste forsvunnet i Norge. De er på hell selv blant svenskene som oppfant dem. Særlig skjønnhetskonkurransespektet har blitt gammeldags (Höök 2016:45). I 1978 var det uansett fremdeles mange ulike aktører, og mange ulike scener for Lucia.

Hva gjør man når man feirer lucia?

Tidspunktet var altså varierende, aktørene og scenen likeså. Men om vi tar en titt på innholdet i luciatradisjonen slik den rapporteres i 1978, begynner vi å skimte en mer enhetlig praksis. Det passer å gå tilbake til ungdomsskolelæreren fra Akershus:

Tradisjonelt er en pike i 9 kl. Lucia, som teiner har vi brukt enten dramagruppernes egne medlemmer, eller piker i 7 kl. Nå sist, 13. des. 1978, var samtlige piker i 7 kl. (40 stk) terner. Alle er likt kledd. 2 hvite lakener sydd sammen, glitter-ranker rundt livet og i håret, hvitt lys med lilla serviett rundt.

Lucia har i tillegg elektrisk krone. Som sang brukes de 3 versene av «Natten är mörk och tung». Som musikk har vi brukt forskjellige instrumenter, bl.a. fløyte og trompet.

Gjennomføringen:

Opptoget går 1. time på skoledagen gjennom ungdomsskolen og barne-skolen. Et par ganger har vi også gått på aldershjemmet. Om kvelden er det tradisjonelt stor fest på skolen, med familie, elever, lærere, og Lucia-opptoget innleder alltid programmet der i samfunnshuset (NEG 24812).

Innholdet i feiringa er altså et dramatisk opptrinn i form av en prosesjon gjennom skolen. Alle i prosesjonen er likt kledd, i hvite egenproduserte drakter med glitterbånd rundt livet og i håret. Alle har lys i hendene, hovedpersonen Lucia har i tillegg en lyssatt krone. De synger. Når det gjelder klesdrakten er NEG 126-meddelerne samstemte. Fra Hordaland beskrives drakten som «Kvite, lange kjolar, lys i handa, krans rundt hovudet som er laga av papp og folie» (NEG 24818), fra Østfold kommer «Lucia med hvit kjole eller laken og krone. De andre med laken og stearinlys med krans av sølvpapir. Glitter i håret og rundt livet» (NEG 25131). Det skal altså være hvitt, og det skal være glitter.

Det er barn og unge som nevnes som aktørene i luciaopptog (Swang 1979:9), men nesten alltid på de voksnes initiativ, og alltid med voksnes veiledning. Kjønnfordelingen – når den nevnes – er at det er ei jente som er Lucia, og ofte er også koret hennes, eller de andre i prosesjonen, jenter.⁶ De kalles gjerne «terner».

6. Lucias kjønn – og utseende – har de seinere årene blitt gjenstand for het debatt i Sverige, men til dels også i Norge. I spørrelista fra 1978 og i mediematerialet fra perioden er det ingen slik problematisering.

Noen ganger nevnes gutter, som hos vestfoldsmeddeleeren som skriver at «Alle guttene er «stjernegutter». [...] Guttene har hvite, store, selvlagde «kremmerhus»-hatter pyntet med gullstjerner, og bærer en stor, selvlaget «gullstjerne» på en stang i hånden» (NEG 24814). Stjernegutter kjenner vi fra andre skandinaviske juletradisjoner, for eksempel i tradisjonen med staffansangere på andre eller trettende dag jul (Höök 2016:19; Swang 1979:13),⁷ og i stjerneguttopptog som tidligere var knyttet til katedralskolene, men som nå holdes levende kun i Grimstad (Ohrvik 2007: 587).

Når det gjelder hva luciaopptoga sang i 1978, kan det være noe mer vanskelig å bruke NEG-materialet som datagrunnlag. I mange tilfeller omtaler ikke meddeleeren sangen som noe annet enn «luciasangen». Det er vanskelig å vite om det nødvendigvis er den som i dag ser ut til å være mest utbredt – den norske oversettelsen av Arvid Roséns svenske tekst «Natten går tunga fjät». En meddeler fra Aust-Agder skriver at luciaopptøget har framført et rollespill, før de synger «Lucia sangen», med teksten «Högt på en himmel blå, strålande klare/tindrer de stjerner små, kunne vi bare/ Stige fra jordens gru, rene i sinn og hu, med sancta Lucia» (NEG 24772). Også blant annet fra Hedmark oppgis en annen luciasang (NEG 24813), med innledningsstrofen «St. Lucia, vær du vår stjerne / led oss og la ditt lys mot mørket verne».

Et annet element vi får lite opplysninger om i spørrelistesvarene, er servering under luciafeiringa. Lussekatten, saf-ransbollen som kan virke å være fast inn-

slag i 2023, ble ikke spurt om fra arkivets side, og er bare sporadisk til stede i materialet. Ett av unntakene er en lærer og mor fra Møre og Romsdal som skriver at hun har vært opptatt av å ta vare på tradisjoner med barna sine:

Ein dag før 13. des. går vi i skogen og finn tyttbærlyng til kransar til ungane, og vi bakar «lussikatter» av bolledeig. I skumringen 13. des. har vi så hygga oss med våre to «Luciabarn» i kvite skjorter med raude silkeband om livet, lys i handa og krans av tyttbærlyng på hovudet, kaffe og «Lussikatter» (NEG 24798).

Alt tyder på at tradisjonsoverføringen her har gått via (svensk) media eller populærlitteraturen. Framgangsmåten er nesten identisk (helt ned i detaljene med tyttbærlyngen) som det forslaget Vera Molland har i sin bok til husmødre. Molland var en av de mest innflytelsesrike norske forfatterne av populære utgivelser om høytider. Hennes bok *Helg og høytid i hjemmet* ble først publisert i 1959 og har blitt gjenutgitt flere ganger – seinest i 1997. Mollands bok inneholder også en svensk oppskrift på lussekatter (Molland 1959:37). Andre som nevner lussekatter i NEG-materialet er lærere, ofte de som selv har innført tradisjonen på sin skole eller i klassen sin. Som Haugen skriver i sin artikkel om tidlige juletreffester⁸ er lærere sterke aktører i innføringen av nye skikker (Haugen 2023), og når det gjelder luciaopptog har lærerne hatt flere 'oppskrifter' å ty til som inspirasjon, både i populær og pedagogisk litteratur.⁹

7. Disse kunne – som mange eldre folkelige juleopptog – være ganske voldsomme fester. Höök nevner gymnasiaster i 1773 som holdt leven ved hjelp av en skrikende gris til klokka fire om morgenen (2016:20).

8. Se Hol Haugen i dette nummeret.

Oppsummert er det i 1978-materialet uklart om lussekattene har vært fast innslag, og det har variert hvilke sanger man har sunget. Luciafeiringas fellespunkt i de tidlige årene av tradisjonen var først og fremst en hvitkledd, lysbærende og syngende prosesjon bestående av barn og unge.

Motstand, tradisjonsforvirring og forvirrende tradisjon

I innledningen til denne artikkelen nevnte jeg at luciafeiring ble møtt med en viss motstand. På de foregående sidene har jeg vist fram luciainnføringens variasjonsbredde og muligens tilløp til forvirring, men mest sitert de mer entusiastiske deltakerne i den nye tradisjonen. Flere av svarene er atskillig mer avmålte i karakteristikken av det nye. En meddeler fra Buskerud forteller for eksempel kortfattet at «Jeg har sett det bare en gang og da synes jeg at det var noe tamt» (NEG 24767). En meddeler fra Sogn og Fjordane forteller at julehøytida går stille for seg i bygda, og kan ikke huske noen som har nevnt Luciadagen. Hen fortsetter: «Ein må og hugse på at Fjærland ligg heilt isolert, utan noko samband med omverda. Det kan også vera ein fyremun, etter som ein ser det» (NEG 24785). Underteksten ser ut til å være at det definitivt er en fordel å bo avsides til når nymotens fjas er på vei.

I mediematerialet er det lite som tyder på en offentlig (eller for den saks skyld kirkelig) debatt rundt luciafeiring slik vi har sett i nyere tid rundt for eksempel halloween eller karneval. I svarene til NEG er folk nøkterne og forsøker å være hjelpsomme overfor arkivmedarbeiderne som spør, men likevel skinner en mild motstand gjennom.

Svenske forskere har studert innføringa av flere nyere skikker, blant annet har Gillis Herlitz skrevet om morsdag og halloween (2007), og Lilja har sammenliknet valentinsdagen og halloween (1998). I Norge har blant annet Ane Ohrvik undersøkt halloween (2006). Disse årshøytidene ble møtt med motstand da de var på vei inn. Lilja skriver at svar på spørrelister sendt ut fra Insitutet för språk och folkminnen viste en grunnleggende mistro til halloween – selv, eller kanskje særlig, når respondentene hadde begrenset kunnskap om skikken. Respondentene mente halloween var både «onödig och olämplig» siden den var en usvensk, kommersiell, ubehagelig skikk som representerte en trussel mot allehelgensfeiringa (Lilja 2017:22). Nesten samme argumentasjonsrekke har blitt ført mot halloween i Norge (Amelien, Ohrvik og Tangeland 2013:23). Særlig den påståtte trusselen halloweenfeiringa har representert mot andre tradisjoner er viktig å legge merke til. En av de vanligste bekymringene når en ny skikk kommer inn, er at det skal fortrenge eller ødelegge for en annen, eldre skikk. I Norge har man gjerne ytt motstand mot halloweenfeiring med begrunnelsen at man heller ønsker seg julebukker på døra (e.g. Åkernes og Nilsen, Bergens Tidende 2016), det tilsvarende i Sverige har vært at man er redd halloween fortrenger *påskkäringar* (Skott 2017:107). I motsetning til halloween (Lilja 2017:45) har det imidlertid ikke vært noen form for moralpanikk rundt luciafeiring. Til det har kanskje feiringa vært for mild og snill, den har verken hatt alt for mye kommers knytta til seg eller for mye religiøse overtoner. Ikke minst har det ikke vært oppfatta som at den fortrenge noen eldre tradisjoner.

9. Undheim viser i sin studie til læreplanen for kristendomsfaget, som fra L97 inkluderte at barna skulle lære om Sankta Lucia og Sankt Nikolaus (2019:186).

Unntaket er meddeleren fra Grimstad, som spesifikt forklarer den manglende lokale luciafeiringa med tilstedeværelsen av en eldre tradisjon: «Lucia-feiringen heromkring har aldri vakt særlig interesse idet den faller i skyggen av «Stjerneguttene» en særegen eldgammel lokal skikk som kan ha sitt utspring i Lucia-feiringen og som jeg tillater meg å omtale nærmere i separat besvarelse» (NEG 24773). Likevel kan det nok virke som om det er meddeleren selv som har manglende interesse for luciaopptoga, ikke egentlig lokalmiljøet – hen nevner nemlig også i forbifarten at et par foreninger har innført luciafeiring og holdt skikken ved like siden siste verdenskrig.

I spørrelistesvarene fra 1978 nevnes lussi fem ganger, alle fra meddelere som har lite eller ingen informasjon om luciafeiring i sitt miljø – i ett tilfelle fordi meddeleren mener det er en ny, svensk skikk som i «samband med julefeiringa» er i ferd med «å kome inn i barnehagar o.l.», men som meddeleren har lite interesse av å fortelle om (NEG 24898). Lussi bør likevel nevnes her fordi dette vettet er svært synlig i mediematerialet fra Nasjonalbiblioteket i perioden. Både i avisartikler, pedagogisk litteratur og i populærlitteratur (som Mollands) fra etterkrigstida forteller man om eldre lussiforestillinger når man skal fortelle om luciafeiring. Lussi er kort sagt med når Luciafeiringa skal forklares eller rettferdiggjøres.

Her skal nok vi folkeminneforskere sjøl ta en del av ansvaret (Ronström 2010:16). Vi har vært med på å skape en litt forvirrende idé om at de to skikkelsene Lucia og Lussi står i direkte forbindelse med hverandre. I virkeligheten er det

svært lite belegg for at det finnes noen sammenheng mellom de to tradisjonene annet enn svært langt tilbake i tid, og utover datoen og navnet. Vi har tradisjonsoppskrifter om en overnaturlig åsgårdsreiaktig lussiferd, og noen få oppskrifter om Lussi som enkeltvette og som utkleddnings-skikk (Eike 2007:67). I disse er Lussi en mørk og skremmende kvinnelig skikkelse som kommer på det som oppfattes som årets lengste natt. Ingen oppskrifter er funnet andre steder enn Rogaland, Telemark og Vest-Agder (Eike 1980:265).¹⁰ Det var svært få steder i Norge man hadde levende tradisjon om lussi på 1900-tallet, og det er usannsynlig at de to skikkene har kunnet påvirke hverandre. I den grad lussitradisjonen har påvirket lucia-tradisjonen er det via forskerne og populærlitteraturen, og den har først og fremst bidratt til å skape et forvirrende, men kanskje også befriende vagt, bilde av hvem Lucia 'er'.

Når noe nytt tradisjoniseres

Selve det å velge ut noe nytt som 'tradisjonelt' er en politisk eller i alle fall aktiv handling. Kultur er i kontinuerlig endring, og handlinger kan bare gjøres i nået (Smith 1982:127). Men kollektivet kan velge ut noe til den markerte, opphøyde, og samtidig selvfølgeliggjorte posisjonen det er å være tradisjon (Korom 2000:87; Noyes 2009). Denne artikkelen har fokusert på det som har latt seg lese av materialet fra 1978 og de forutgående tiårene, den tida da det som etter hvert ble en opphøyd selvfølgelighet, var på vei. Artikkelen har bare kunnet overflatisk skissere de viktigste elementene. Det materialet som har vært tilgjengelig for meg har ikke gjort det mulig å for eksempel undersøke

10. Det skal likevel ikke utelukkes at med prosjekter som SAMLA, som jobber for en samlet digital infrastruktur for materiale fra flere norske tradisjonsarkiver, vil fritekstsøk gi nye innsikter i lussitradisjonen.

lokal variasjon i noen særlig grad, eller stille oppfølgingsspørsmål til de tradisjonsentreprenørene som er synlige i materialet. Jeg mener likevel det har hatt verdi å undersøke et samtidsmateriale førtifem år seinere.

Materialet i skuff 7 forteller historier om mye kreativitet, litt motstand og litt forvirring. For hvordan feirer man egentlig helt nye tradisjoner, når de dukker opp? Noen går foran, og hvis det oppleves som positivt tar andre etter. Man lærer av hverandre, ved å se hva andre gjør. Man lærer av massemediene, av radio og TV, aviser og bøker. Spørrelistesvarene i skuff 7 forteller oss hvordan nyinnførte tradisjoner ofte bruker litt tid på å spre seg, og at de oftest ikke kommer som noen ferdig 'pakke'. Folk bruker sunn fornuft og tidligere erfaringer, plukker og mikser og former om tradisjonene til noe som kan passe dem. Det samme kan nok sies om de fleste av juletradisjonene våre. I ettertid kan de se ut til at de som var skeptiske til den nye tradisjonen tapte: I dag blir ikke luciaopptog oppfattet som noen nymotens eller innvandra tradisjon. Det er kanskje ikke den aller viktigste tradisjonen på programmet, men det er en forholdsvis selvfølgelig del av den lange julefeiringa.

Etter hvert ble den nye tradisjonen med luciafeiringer mindre forvirrende. Den ble mer standardisert og enhetlig, den fant en fastere form. Tradisjonaliseringprosessen har gjort at luciaopptog og luciafeiringer har gått fra å være nye og fremmede til å være gamle og kjente praksiser. Hjulpert av innvandrere, hjemvendte norske, lokalaviser, media mer generelt – og nærheten til nabolandet, har luciafeiring blitt ferdig innført. Det tok bare litt tid.

I dag virker det selvsagt i Norge at St. Lucia er én, spesifikk dag. Den har fått sine faste arenaer, og scenografien og ko-

stymene har blitt likere hverandre. Det betyr ikke at tradisjonen har stivna eller stoppa opp – men det har blitt mer konsensus om hva tradisjonen er. Jeg har ikke kunnet gå i dybden i utviklingen som har foregått i perioden etter 1978. Jeg kan bare anta at det har dreid seg om videre tradering og variering, fra innledende forvirring til stabilisering og allmenngjøring. Jeg vil la NEG 24796 avslutte artikkelen med sitt svar på spørrelista:

Om det er kjent at det er huslydar som privat høgtidar Luciadagen med opptog? Nei, ikkje det eg veit, og ikkje det eg har sport heller, så her blir det ikkje stort på papiret. Men eg minnes at då eg var småglunt var det enkelte (få) gamlinga som song ei salma på dagen, og til dels leste litt av postillen i anledning dagen. Natta til 13 des. kaldtes hos oss for Lussi-langenatt. Så De forstår det har ikkje hendt nokka her dessangående, men slik som folket no lat seg «modernisere» har eg god tru på at Lucia-fest vil komme på moten her hos oss og. Eg har hørt at det er gjengst i sverge, og då Svensk, av mange, er blidd eit brukbart forbilled har eg tru om at skikken kjem til å bli tatt i bruk her og.

Og nettopp slik gikk det.

Litteratur

- Alfredson, Hans 1995. Föddes Lucia på Skansen? *I glädje och sorg*. Fataburen: Nordiska museets och Skansens årsbok, s. 211–220.
- Amelien, Virginie, Ane Ohrvik og Torvald Tangeland 2013. *Halloween på norsk En eksplorerende studie av et nytt norsk ritual*. Prosjektnotat nr. 2, 2022, SIFO.

- Bringéus, Nils-Arvid 1998. Lucia: Medieval Saint's Day – Modern Festival of Light. *Arv: Nordic Yearbook of Folklore*, vol. 54, s. 19–40.
- Cushing, Frank Hamilton 1965. The cock and the mouse. I Alan Dundes (red.). *The study of folklore*. Englewood Cliffs, Prentice-Hall, s. 269–279.
- Eike, Christine 1980. Oskoreia og ekstaseriter. *Norveg* vol. 23, s. 227–310.
- Eike, Christine 2007. Masks and mumming traditions in Norway: A survey. I Terry Gunnell (red.). *Masks and mumming in the Nordic Area*. Uppsala, Kungl. Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur, s. 47–106.
- Grønstad, Line 2013. Spørje på papir eller digitalt? Eksempelet spørjelista minnemarkeringane etter 22. juli 2011. I Inger Jensen, Kari Telste og Jon Birger Østby (red.). *Forskning og fornyelse: By og Bygd 70 år*. By og bygd 45. Oslo, Norsk Folkemuseum, s. 198–214.
- Haugen, Bjørn Sverre Hol 2020. *Lucia i Solør omkring 1860*. Solør-Odal Nr. 4, 2020, s. 14–21.
- Herlitz, Gillis 2007. *Mors dag och Halloween. Festseder i förändring*. Etnolore 31. Skrifter från etnologiska avdelningen. Uppsala, Uppsala universitet.
- Hodne, Ørnulf 1996. *Jul i Norge. Gamle og nye tradisjoner*. Oslo, J.W. Cappelens Forlag.
- Houlbrook, Ceri 2021. *Unlocking the love-lock. The history and heritage of a contemporary custom*. New York, Berg-hahn.
- Höök, Lena Kattström 2016. *Lucia i nytt ljus*. Stockholm, Nordiska museets förlag.
- Jansen, Karine Aasgaard 2018. Etnografi og (kon)tekst. En metodologisk komparasjon av deltagende observasjon og spørrelister. *Kulturella Perspektiv* 27 (1–2), s. 49–58.
- Kjus, Audun og Line Førre Grønstad 2014. – Skriv fritt og selvstendig. Skriftlige, kvalitative spørreundersøkelser. *Sosio-logisk tidsskrift* Nr. 4, 2014, s. 383–393.
- Klein, Barbro 2003. Personlig hygien: Refleksjoner kring frågelistor, meddellarsvar och vetenskap. I Nilsson, Waldetoft og Westergren (red.). *Frågelist och Berättarglädje: om Frågelistor som Forskningsmetod och Folklig Genre*. Stockholm, Nordiska Museets Förlag, s. 69–88.
- Knuts, Eva 2007. Masks and mumming traditions in Sweden: A survey. I Terry Gunnell (red.). *Masks and mumming in the Nordic Area*. Kungl. Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur, s. 107–188.
- Korom, Frank J. 2000. Contested identities and the uses of tradition among Indo-Trinidadians. I Pertti Anttonen (red.). *Folklore, heritage politics and ethnic diversity. A festschrift for Barbro Klein*. Fittja, Mångkulturellt Centrum, s. 86–99.
- Lilja, Agneta 1998. *Sockrade hjärtan och godissugna spoken. Alla Hjärtans Dag och Halloween – två nya festseder i Sverige*. SOFI.
- Lilja, Agneta 2017. Halloween – seden som stör och berör. I Agneta Lilja og Fredrik Skott 2017, s. 19–94.
- Lilja, Agneta og Fredrik Skott 2017. *Halloween. Omstridd och omhuldad*. Göteborg, Institutet för språk och folkminnen.
- Noyes, Dorothy 2009. Tradition: Three Traditions. *Journal of Folklore Research*, vol. 46(3), s. 233–268.
- Ohrvik, Ane 2007. «May the star come in?» The process of tradition in Grimstad, Norway. I

- Terry Gunnell (red.). *Masks and mumming in the Nordic Area*. Uppsala, Kungl. Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur, s. 583–602.
- Ohrvik, Ane 2006. Hallowiiiiin! Ritualisering som entreprenørskap. I Arne Bugge Amundsen, Bjarne Hodne, og Ane Ohrvik (red.). *Ritualer – kulturhistoriske studier*. Oslo, Universitetsforlaget, s. 139–159.
- Ronström, Owe 2010. Årets fester och livets högtider. I Adri de Ridder og Åke Sandström (red.). *Gotlandsakademiker tycker om... 2010*. Visby, Gotland University Press 8, s. 9–22.
- Selberg, Torunn 2002. Tradisjon, kulturarv og minnepolitikk. I Anne Eriksen, Jan Garnert og Torunn Selberg (red.). *Historien in på livet: Diskussjoner om kulturarv og minnespolitikk*. Lund, Nordic Academic Press, s. 9–28.
- Skott, Fredrik 2017. Halloween – ungas egen fest. I Lilja og Skott 2017, s. 95–142.
- Smith, M. Estellie 1982. The process of sociocultural continuity. *Current Anthropology* 23:2, s. 127–135.
- Swang, Anne 1979. *Lucia-opptog. En oversikt over svarene på spørreliste 126 fra Norsk Etnologisk Gransking*. Oslo, Norsk etnologisk gransking.
- Tolgensbakk, Ida 2014. *Partysvensker; GO HARD! En narratologisk studie av unge svenske arbeidsmigranter nærvar i Oslo*. Dr.avh. Universitetet i Oslo.
- Tolgensbakk, Ida 2017. Labbeleste. Et lokalt julevette med mange slektninger. I *Heidalé. Årbok for Heidal 2017*. Heidal historielag.
- Undheim, Sissel 2019. Med tente lys inn i varmen. Lucia-tog i norske skoler og barnehager. *Din Tidsskrift for religion og kultur*. 2/2019. 166–197.

Kilder

- Bendiksen, Sveinung 2002. Lucia kommer på Lucia-dagen. *Stavanger Aftenblad* 3. desember 2002. URL: <https://www.aftenbladet.no/lokalt/i/AGXoA/lucia-kommer-paa-lucia-dagen> . [Nedlastet 09.08.2023].
- Glåmdalen 1965. *Enestående oppslutning om Lucia-valget*, lørdag 11.12.1960.
- Molland, Vera 1959. *Helg og høytid i hjemmet*. Oslo, Forlaget Land og kirke.
- Moss Avis 1933. *Lucia-bruden*, onsdag 13.12.1933.
- Norsk etnologisk gransking 1978. Svar på Spørreliste 126 Lucia-opptog.
- Sarpen 1933. *Østfoldinger på Luciafest i Dalsland*, lørdag 23.12.1950.
- Tromsø 1949. *Frelsestempelet*, tirsdag 13.12.1949.
- Valdres 1978. *Luciafeiring på Fagernes*, torsdag 14.12.1978.
- Åkernes, Hanne Louise og Marianne Nilsen 2016. – Kom tilbake som julebukk. *Bergens Tidende* 26. oktober 2016. URL: <https://www.bt.no/nyheter/lokalt/i/jjObn/kom-tilbake-som-julebukk> [Nedlastet 23.10.2023]